Din *zi* „schwarz, unglücklich, Hungersnot“. *Zi e maðe* grosse Not, Bedrängnis. Are aceeaşi desvoltare semantică ca arom. *lăeaţă* „nenorocire mare“, din *laiu* „negru“.

ZÓRTE s. m. (Numai la Aromânii din Albania, în expresia) *cu zorte* cu anevoie, cu greu, cu sila, cu forţa. Jahresb. XVI $^{203}/_{3}$.

Din *me zort* „cu greu“, instrumentalul de la *zōr* „Schwierigkeit“, din turc. *zor* „Gewalt“, din care avem la Aromânii din Macedonia *zore* id. şi *cu zore*, acelaşi ca şi *cu zorte*. (Jahresb. XVI 209).

ZVÉRCĂ s. f. Ceafă. Cod. Dim. $^{103b}/_{8}$, cf. $^{101b}/_{16}$. *L'au pi zvercă* nenorocesc pe cinevà. Basme $^{17}/_{5}$. *L'a-ţi zverca* cară-te, fugi de aici. [Şi: *svercă* Cavallioti (G. Meyer Alb. St. N°. 1015)].

Din *zverk* (dzverk) „Hals, Nacken“ (G. Meyer, EWA. 488). Cuvântul există şi în ngr. σβέρκος „Nacken“.

TH. CAPIDAN.

Molière în România.

Scurtă privire asupra traducerilor din Molière în româneşte, cu specială atenţiune la Misanthropul lui G. Sion.

Molière şi, în genere, tot teatrul apusean pătrund relativ târziu în Principatele române. Până la începutul secolului al XIX-lea distracţia obicinuită a publicului, atât nobil cât şi de rând, rămân tot scamatorii, gimnasticii, caraghioşii şi pehlivanii.

Aceasta nu înseamnă că în unele familii, acum cunoscătoare ale limbii franceze, în urma lecţiilor primite de la profesorii francezi, mulţi emigraţi, nu se citeau chiar înainte de această dată anume piese de teatru venite din Occident, ci numai că de reprezentaţii teatrale cu actori, costume şi decoruri nu poate fi încă vorba.

Primele spectacole teatrale semnalate sânt în legătură cu armatele ruseşti de ocupaţie şi date pentru distracţia ofiţerilor [1]. Incurajaţi de succesul obţinut de Ruşi, elevii şcoalelor greceşti şi — ceva mai târziu, — ai celor româneşti urmează acest exemplu, aşà că înainte chiar de Eterie şi de Mişcarea lui Tudor Vladimirescu avem atât în Iaşi cât şi în Bucureşti un număr de

[1] Teodor T. Burada, în Istoria Teatrului în Moldova, vol. I. Iaşi, 1915, dă anul 1809 ca primul în care să se fi dat reprezentaţii teatrale la Iaşi pentru armatele ruseşti (pag. 94).

BDD-A14644 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:00

reprezentaţii greceşti şi româneşti cu piese de Voltaire: Brutus, Meropa, Zaira, Mahomet, Moartea lui Cesar. Alături de ele, încă de la început, găsim la Bucureşti şi o comedie de Molière, *Avarul*, aceasta în româneşte. Voltaire cu lecţiile lui de patriotism şi civism, de toleranţă religioasă, foarte în tonul modei de la noi pe la începutul sec. XIX — aici în Orient mòdele ajungeau ceva mai târziu — atrage tot atât cât şi Molière cu verva, cu humorul, cu pictura atât de vie şi de distractivă a defectelor omeneşti.

Este prima traducere din Molière constatată în româneşte şi e făcută de *Ladislau Erdeli*, Ardelean de origine, profesor de latină, franceză şi logică (e partizan al lui Condillac spre desperarea Kantianilor) la şcoala cea nouă de la S-tul Sava a lui Gheorghe Lazăr. Supt numele de *Sgârcitul*, la îndemnul, zice-se, al poetului Iancu Văcărescu, el preface pe româneşte această capodoperă a lui Molière, spre a fi jucată de elevi, ceeace se şi întâmplă la 1818[1].

Ceva mai târziu, la 26 Oct. 1820, o trupă rusească reprezintă la Iaşi *Şcoala Muierească sau Întâmplările Nopţii*, tradusă după Molière. Afişul în două limbi, ruseşte şi româneşte, reprodus în Istoria Teatrului în Moldova de dl T. T. Burada, anunţă publicul că acţiunea se petrece la Varşovia[2], ceeace înseamnă că, deşi se păstrase numele originale ale personagiilor, piesa are oarecum caracterul unei localizări.

Aceste două reprezentaţii, una în Bucureşti, de elevi; alta de actori ruşi, la Iaşi, sânt primul contact al Românilor cu opera marelui comic francez.

[1] Acest Erdeli, Ladislau Erdeliotul, erà în Tara Românească încă din 23 Oct. 1817, când cere, şi Domnul Ioan Caragea admite, să fie numit profesor la şcoala grecească din Bucureşti.

In recomandaţia eforilor şcoalelor din acel timp, făcută pe cererea petiţionarului, se scoate în evidenţă faptul, avantagios pentru elevii români care urmau cursurile şcoalei greceşti, că Erdeli, pe lângă limba latină ce va avea să predeie, cunoaşte şi româneşte şi franţuzeşte, ba şi dreptul, lucrul foarte util pentru lamurirea pe înţelesul tuturor a „cărţilor împărăteşti, pravilnice“ (V. A. Ureche, Istoria Românilor, tomul X partea A, Göbl, 1900, p. 380 şi Uricarul, X, p. 441)

Eliade, în biografia lui G. Lazăr publicată în Foaia pentru Minte, Inimă şi Literatură (anul III 1840, pag. 45) ştie să ne spună că Erdely, care nu mai traià în 1839, erà din părţile Blajului. Acest lucru mă face să cred că el este aceiaşi persoană cu Erdélly, căruia Şincai îi adresează o scrisoare din Presburg, în 1796 (Cf. N. Iorga, Istoria literaturii române în sec. al XVIII-lea, vol. II, pag. 209).

Erdeli mai tradusese şi Pompeiu al lui Corneille.

[2] T. T. Burada, Ist. teatr. în Moldova, vol. I, Iaşi, 1915.

BDD-A14644 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:00

Eteria şi Mişcarea lui Tudor opresc pentru o bucată de vreme evoluţia teatrului, mai ales că şi Ruşii nu vedeau reprezentaţiile Românilor cu ochi buni. Ele reapar însă, timide, în 1830. E de remarcat că Molière, foarte gustat, este printre primii autori reprezentaţi.

Aşà Eliade dă prin 1832, într'un cerc restrâns de prieteni, scene din Avarul şi din Amfitrion, pe care însuşi îl tradusese, dar care nu va fi tipărit de cât mai târziu, în 1834[1].

De la această dată traducerile din Molière se înmulţesc, fie că piesele vor fi sau nu reprezentate. Este cea mai bună dovadă că ceeace se cunoşteà din el erà apreciat de cititori.

Reprezentaţiile lăsau uneori de dorit, şi dintr'o critică, e drept ceva mai târzie, dar cu atât mai adevărată pentru început, aflăm câtă libertate îşi luau actorii cu textul şi cu montarea pieselor[2]. Totuşi însufleţirea este aşa de mare, şi bucuria de a auzì în româneşte piesele tragicilor şi comicilor vestiţi atât de covârşitoare, încât multe defecte sânt trecute cu vederea.

Graţie lucrărilor lui Dem. Ollănescu şi a dlui T. T. Burada, cum şi acelei bogate Istorii a Literaturii Române în sec. XIX, repertoriu admirabil al mişcarii culturale în ultimul secol, a dlui N. Iorga, putem formà o listă aproximativ completă de piesele lui Molière reprezentate şi traduse în acest timp.

Avarului lui Erdeli şi lui *Amfitrion* le urmează, în 1834, un *Amorul Doctor* tradus de *Em. Florescu*, reprezentat de elevii nouei şcoli de declamaţie din Bucureşti[3].

Anul următor, 1835, este unul din cei mai fertili în traduceri şi reprezentaţii, deci din cei mai importanţi pentru pătrunderea lui Molière la noi.

Avem, mai întâiu, o *Silită Căsătorie* tradusă de *C. Aristia*, cel care îşi va face mai târziu un frumos nume de actor, şi reprezentată în Martie 1835[4]; un *Amfitrion* integral în Aprilie (scene din ele fuseseră jucate, cum am văzut, în 1832); *Vicleniile lui Scapin* traduse de *C. Rasti* şi tipărite anul următor, în 1835; *Doc-*

[1] Dimitrie Iarcu, Bibliografia chronologica romana sau catalogu generalu de cartile romane imprimate de la adoptarea imprimeriri (*sic*) diumetate secolu XVI şi pana asta-zi, ed. II, Bucuresci 1873.

[2] Burada, op. citat, după Dacia Literară din 1840, p. 115, cum şi prefaţa teatrului lui Alecsandri din Operile complete, Socec 1903.

[3] Dem. C. Ollănescu, Teatrul la Români, Analele Academiei. Seria II, Tom. XX, C. Göbl, 1898 p. 44.

[4] Tot acolo p. 48.

BDD-A14644 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:00

torul fără voie, tradus de maiorul *I. Voinescu* şi *Preţioasele* traduse de *Ioan Ghica*[1]. Această din urmă comedie este tipărită de Eliade în 1835.[2] Tot în acest an şi tot supt direcţia şi în tipografia lui Eliade vor mai apăreà *Bădăranul boierit*, tradus de *Căpitanul I. Voinescu*, sau, cum i se ziceà I. Voinescu II[3] şi *Sicileanul sau Amorul zugrav*, tradus de *I. Burchi*[4].

In 1836 se reiau o parte din piesele cunoscute şi se dau pentru prima oară *Bădăranul boierit, George Dandin* — tradus de *Gr. Grădişteanu Fiul* — şi o nouă traducere a *Avarului*, făcută de *I. Rosetu* şi tipărită în acelaşi an de Eliade.[5] *Domnul Pursoniacu*, tradus tot de *Gr. Grădişteanu*, apare tot atunci.[6]

Acestei epoce de înflorire a teatrului, în care Molière este unul din autorii cei mai sărbătoriţi, corespunzând epocei de înflorire a Soc. Filarmonice a lui Eliade, îi urmează o alta, de decadenţă. Două sânt mai ales cauzele cari au contribuit la aceasta: contactul cu Parisul şi reprezentaţiile trupelor franceze care se stabilesc la Iaşi, de unde fac turneuri şi la Bucureşti.

Este cunoscut până azi efectul pe care îl are asupra unor oameni nedeplin formaţi intelectual şi puţin cam snobi contactul cu viaţa Parisului. In acest oraş unic, în care fiecare poate găsi plăcerea ce-i convine spiritului şi temperamentului său, de la cea mai înaltă până la cea mai vulgară, marea mulţime a celor pe jumătate culţi sânt atraşi în deosebi de plăcerile vulgare mai accesibile şi mai cunoscute prin reclama indiscretă care se face în jurul lor.

Mai erà şi o chestie de modă: cei care mergeau la Paris, şi de o bucată de vreme mergeau din ce în ce mai mulţi, s'ar fi crezut desonoraţi de n'ar fi fost în curent cu viaţa de noapte a oraşului-lumină, cu ultimele cântece şi cu ultimul vaudeville à succès.

---

[1] Toate aceste date sânt luate din Ollănescu, op. citat. Este de remarcat că piesa lui C. Rasti „Vicleniile lui Scapin" a fost cedată, ca o contribuţie din partea autorului, la fondul pentru zidirea unui teatru naţional.

[2] Dimitrie Iarcu, Op. cit.

[3] In Convorbiri literare (XXX B. p. 453) dl Iacob Negruzzi ne spune că M. Millo ar fi tradus mai întâiu această piesă supt titlul de Bădăranul boierit. D. Negruzzi se înşeală căci ea erà tradusă de Voinescu şi M. Millo a jucat-o numai.

Asupra articolului din Convorbiri mi-a fost atrasă atenţia de dl G. Bogdan Duică, cu amabilitatea D-sale cunoscută

[4] A doua ediţie a ambelor aceste piese este din 1836 cf. D. Iarcu op. cit.

[5] Dem. Ollănescu, op. cit. şi Dim. Iarcu op. cit.

BDD-A14644 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:00

Din acest punct de vedere nu s'au schimbat prea mult lucrurile până azi.

Toţi aceşti „umblaţi prin streinătate" şi cei care doreau să le semene, nu se mai pot încălzi, în materie de teatru, decât pentru piese uşoare, canţonete, melodrame şi opere.

Acest lucru este adevărat până şi pentru Alecsandri, om de gust fin şi de educaţie literară, a cărui primă producţie teatrală erà evident supt influenţa pieselor reprezentate în teatrele de pe Boulevard, cum a arătat dl Ch. Drouhet în documentatul său studiu despre „Modelele franceze ale lui Alecsandri".[1]

La această situaţie au contribuit într'o mare măsură Francezii înşişi. De prin 1832 se pripăşise prin Iaşi o trupă franceză, care capătă autorizaţia de a da reprezentaţii. Boierii aleargă cu toţi, trebile merg minunat, dar adevăratul teatru sufere. Spectacolul constă din vodeviluri şi melodrame, întretăiate în pauze de exerciţii de Herculi de bâlciu ori de scamatori. In curând se dau şi opere, cu aceiaşi actori, la care se mai adaugă două trei „vedettes" sosite din Paris. Ne putem însă închipuì cum trebue să fi fost, ca nivel artistic, acele opere, când azi, cu resursele materiale de care dispunem, este aşa de greu a le cântà în mod convenabil.

Reprezentaţiile acestei trupe se urmează, cu fel de fel de încurcături, în cele din urmă şi cu reclamaţii pe la consulate, până pe la 1845.[2] Spre sfârşitul acestei perioade actori şi diletanţi Bucureşteni vin de joacă şi la Iaşi. E de remarcat că, pe când trupa franceză, acum supt conducerea unei austriece, D-şoara Frisch, neglijind adevăratul teatru, pe marii clasici, nu jucà decât nimicuri mai mult sau mai puţin pipărate, Românii îşi dau toate silinţele spre a reprezentà pe Molière. Ei dau între 1840—1846: Scapin, Avarul, Bădăranul boierit, Doctorul fără voie, Amfitrion.[3] Chiar şi provincia moldovenească îşi are partea ei de glorie în răspândirea gustului teatral, pe aceea vreme. Diletanţi din Bacău dau în casele D-nei Maria Mavromati, născută Sion, reprezentaţii care au mult succes. Molière nu lipseşte din program cu Avarul şi Vicleniile lui Scapin.[4]

[1] Ch. Drouhet, Modelele franceze ale lui Alecsandri, Viaţa Românească 1914.
[2] Cf. Burada op. cit. p. 242, 247, şi 263.
[3] Burada op. cit.
[4] T. T. Burada op. cit.

BDD-A14644 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:00

In 1846 un *Milt. Costescu* traduce *Don Juan sau Ospățul de piatră* şi-l publică în Bucureşti.[1]

Tot acolo în anul următor un *I. H. Zotu* face să apară traducerea *Şcoalei Femeilor*[2]. Cam prin aceeaşi vreme *C. Negruţi* traduse *Femeile învăţaţe*[3], ce se vor publică în „Zimbru" din 1849 anul I. No. 19. In 1850 avem o nouă traducere a *Preţioaselor* făcută de *Elena Stamati* şi scoasă la Iaşi.[4]

In 1854 Sion publică Misantropul, tot la Iaşi, în tipografia francezo-română. El l-a ales dintre operile lui Molière, „ca pe cea mai filosofică, mai caracteristică şi mai potrivită cu epoca de corupţiune morală a zilelor noastre", după cum ne spune în precuvântare.

O nouă ediţie, complet refăcută, va apare în 1872, la Bucureşti.

In 1873 *Dim. Chirculescu* publică *Tartufu,* în versuri.[5] Cu aceasta èra traducerilor din Molière este aproape închisă. După această dată vom aveà, din când în când, o înoire a vreunei piese cunoscute, din vechiul fond care distrase pe strămoşii noştri în secolul XIX, nu vom aveà însă nici o comedie nouă, dintre cele necunoscute încă publicului român. De la 1875 până azi, într'un interval de aproape 50 de ani, abia de întâlnim vre-o traducere izolată. Restul sânt făcute, aşa zicând, de comandă: unele pentru *Biblioteca de popularizare din Craiova;* altele, ceva mai numeroase, pentru *Biblioteca pentru toţi*; un număr destul de însemnat pentru *Teatrul Naţional* din Bucureşti.

In Biblioteca de popularizare, care n'a trăit prea mult, găsim numai o traducere din *Don Juan.*[6]

Biblioteca pentru toţi, cu o viaţă mult mai lungă de cât cea precedentă, publică două traduceri iscălite, una, *Tartuffe*, de *Haralamb Lecca*, nume destul de cunoscut în literatura dramatică română, alta, *Vicleniile lui Scapin*, de *Alecsandrescu Dorna.* Celelalte: *Bolnavul închipuit*, *Doctorul fără voie*, *Avarul* şi *Şcoala*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Acelaşi care, în 1862, cu Bolintineanu şi A. Zanne, va publică o traducere a Mizerabililor lui V. Hugo.

[2] Dimitrie Iarcu op. cit.

[3] N Iorga Ist. lit. sec. al XIX-lea, III pag. 128.

[4] Dim. Iarcu op. cit.

[5] Dim. Iarcu op. cit.

[6] Biblioteca de Popularizare No. 31. Don Juan tradus de *I. Hussard.* Samitca. Craiova.

BDD-A14644 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:00

bărbaţilor sânt anonime. Această colecţie, în curs de publicare, va continuà, cred, să ne dea şi restul operei lui Molière.

Teatrul Naţional, ale cărui modeste începuturi au fost urmate de o perioadă de înflorire, accentuată mai ales de la Războiul din 1877 încoace, a făcut dese ori apel la Molière pentru îmbogăţirea repertoriului său.[1]

Aşa, în anul Războiului Independenţei, găsim o reprezentare a *Amorului Doctor*, tradus de M. Pascale. În 1884 se dă pentru prima oară *Burghezul Gentilom*, într'o traducere neiscălită. In 1888 avem trei premiere din Molière: *Vicleniile lui Scapin*, traduse de *C. Dimitrescu*; *Căsătoria silită* de *V. Alexandrescu*; *Avarul* de *Lucheanu*.

In 1889 se dă *Tartuffe*, tradus de *Edgard Aslan*.
In 1890 *Doctorul fără voie* tradus de actorul *V. Hasnaş*.
In 1891 *Bolnavul închipuit* de *A. de Dorna*.
In 1892 *Georges Dandin* de *A. Cocorăscu*.
Şi în 1896 *Amfitryon* de *Edgard Aslan*.

De la această dată până la 1907 nici o altă piesă de Molière n'a mai intrat în repertoriul Teatrului Naţional. Nu cred că această situaţie să se fi schimbat după 1907. Cum vedem, lista este destul de lungă şi oricare teatru s'ar puteà mândrì cu ea. Succesul n'a depins totdeauna de calitatea comediei, ci mai degrabă de talentul interpretului. Cele jucate de adevăraţi artişti, cum este cazul Avarului şi al Doctorului fără voie, s'au dat de un foarte mare număr de ori; celelalte au dispărut de pe afiş după un număr mic de reprezentaţii.

Ca traducere izolată a unei piese de Molière, în afară de cele destinate teatrului spre a fi jucate sau bibliotecilor de popularizare, găsim *Tartuf* de S. *Vârgolici* în 1880.[2]

În acest interval, în Ardeal se publică câteva traduceri, parte pentru biblioteci de popularizare, parte spre a fi jucate de amatori, dar ele nu vor modificà cu nimic tabloul pieselor lui Molière pătrunse în ţările române.

In 1882 *Virgil Popescu* traduce *Avarul* în noua Bibliotecă Română (Braşov).

Tot *Avarul*, care erà mult admirat, mai este tradus în 1886

[1] Informaţiile cu privire la traducerile lui Molière publicate în *Ardeal* şi la piesele intrate după 1875 în repertoriul *Teatrului Naţional* din Bucureşti le datoresc în întregime d-lui *Horia Petra Petrescu* din Sibiiu, care a binevoit a-mi comunicà notele sale culese în archiva acestui teatru. Ţin să-i mulţumesc şi pe această cale pentru extrema sa amabilitate.

[2] S. Vârgolici. Tartuf. Convorbiri literare anul XIII (1880) 1 Ianuarie.

BDD-A14644 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:00

pentru Biblioteca populară a Tribunei, Sibiiu.

In 1895 *Iosif Sceopul* ne dă un *Georges Dandin* în „Rândunica“ din Sibiiu. [1]

In 1899 două trupe de diletanţi joacă una *Însuratul fără voie*, la *Zărneşti*, după o traducere a cărui autor nu se cunoaşte,[2] alta *Medicul fără voie* la *Oradea-Mare*, după o traducere a lui *Iosif Sceopul*. [3]

In 1900 tot *Iosif Sceopul* traduce *Sgârcitul* pentru o trupă de diletanţi din Braşov. [4]

Şi în sfârşit în 1903 şi 1905 la Oraviţa se dă *Medicul fără voie* tradus de *Iorgulescu*. [5]

Dintre traducătorii mai vechi ai pieselor lui Molière, Sion merită o atenţiune deosebită.

Molière, arătând defectele şi viţiile semenilor noştri la lumina analizei lui pătrunzătoare, a făcut să râdă generaţie după generaţie, timp de atâtea sute de ani. Chiar şi atunci când subiectul i-ar fi oferit prilej să arate latura tragică pe care o poate aveà într'o existenţă un astfel de viţiu, el s'a ferit să alunece pe această pantă şi să amestece tragicul cu comicul, mulţumindu-se numai să ne facă să râdem şi să ne îndemne să ne îndreptăm, de sântem în stare. Marea majoritate a cititorilor şi spectatorilor de pe întreg pământul unde Molière a pătruns s'a obicinuit să nu vadă în el decât pe comicul care a descoperit şi biciuit ca nimeni altul slăbiciunile şi păcatele omeneşti.

Alături însă de acest Molière, care se distră privind lumea şi ne distră şi pe noi punându-ne-o înaintea ochilor, mai eră un alt Molière „le contemplateur“ cum l-au numit unii contimporani, care nu se mulţumeşte numai să râdă, ci pătrunde mai adânc în sufletul omului, în organizarea societăţii, se sperie de ce vede, se întristează de neputinţa în care ne aflăm de a îndreptà ceva. Din când în când „le contemplateur“ aruncă în umbră pe „amuseur“, produceà şi altfel de tipuri decât cele care excitau râsul: Tartuffe sau pe Don Juan, sceleratul ipocrit şi sceleratul cinic, Misantropul, omul cinstit şi nobil, condus de cel mai curat idealism, învins de viaţa de toate zilele, meschină, vulgară dar ome-

[1] Rândunica, anul II No. 3—9.

[2] Vezi Anuarul Societăţii de Teatru românesc, III, 33. Informaţia mi-a fost comunicată ca şi cele ce urmează, de dl Horia Petra Petrescu.

[3] Ibid. III 26.

[4] Ibid. IV. 66 şi 82.

[5] Ibid. VII. 57, 71 şi IX. 71.

BDD-A14644 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:00

nească, croită pe măsura noastră, care nu trăim decât din compromisuri şi laşităţi. Acest Molière pesimist, lăsând un gust amar cititorului, n'a fost apreciat după cuviinţă nici chiar de publicul cel mai luminat şi educat poate care a fost vre o dată, de Francezii din sec. XVII. Ne inchipuim că erà cu atât mai greu ca el să fie preţuit la noi. Admiraţia Românilor a mers direct şi fără pregătire la farse, la piesele de un comic ceva mai obicinuit. Ar fi fost greu să se întâmple altfel.

Piesele în care Molière arătà acea „mâle tristesse", de care vorbeşte Musset, nu se puteau înţelege de oricine. Dacă Costescu se opreşte, cum am văzut, în 1846, la Don Juan, mă tem că el a fost mai de grabă atras de elementul melodramatic din piesă, decât de scenele puternice, unice, cum ar fi cea între Don Juan şi cerşitor.

Misantropul n'aveà nimic care să pledeze pentru el, decât numai severa lui frumuseţe. Pentru ca cinevà să-l iubească şi să se simtă atras, spre el trebue cu adevărat, cum spune Rabelais, să fie în stare „de rompre l'os et sugcer la substantifique mouelle", Sion a putut face acest lucru şi cred că merită recunoştinţa noastră.

Acest poet, despre care dl Iorga spune[1] că „între scriitorii mai tineri pare să fie cel mai răsărit", are un loc onorabil în literatura română până pe la 1875. Este fecund, rimează cu uşurinţă, deşi cam banal. Se însufleţeşte de multe: de iubire, de patriotism, de Unire, de democraţie, de libertate şi naţionalism, Dar dacă poezia lui originală nu se ridică prea mult peste a altora din aceaşi epocă, şi e departe de a lui Alecsandri, el scrie adesea o proză vie şi, mai ales, plină de notaţii psichologice interesante. Se observă şi îi place să observe şi pe alţii. Aveà pe lângă aceasta, o distincţiune înăscută, care îl pune mai pe sus de cei mai mulţi contimporani şi îl impinge spre armonica şi plina de măsură literatură a secolului XVII francez. Spre cinstea lui, traducătorul Misantropului este şi traducătorul Athaliei lui Racine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cea de a doua traducere a Misantropului, de care mă voiu ocupà în special, datează din 1872[2]. Ea este o completă refacere a celei din 1854. Aceasta din urmă, tot în versuri, întrebuinţà

[1] N. Iorga, Ist. lit. române, XIX, III. 23.

[2] Molière. Misanthropulu. Traducţiune nouă de G. Sion membru societăţii academice române. Bucureşti. C. Petrescu şi I. G. Costescu. 1872.

BDD-A14644 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:00

o combinaţie nepotrivită de două versuri de 16 silabe cu rime împerechiate, alternând cu două versuri de 15 silabe, de asemenea rimând împreună, pe care Sion le numeşte „versuri trocheice". In cea de a doua ediţie, păstrând acelaşi fel de a rimà, adoptă versul de 14 şi 13 silabe, mai aproape de alexandrinul originalului [1]. Multe vorbe, care nu serveau decât pentru a lungì versul şi a-i da cele 16 silabe necesare, dispar, spre marele bine al traducerii, mai vioae, mai limpede, mai sobră. Fără să fie prea exactă, ea a fost făcută cu multă îngrijire. Din ea se vede că Sion, poetul cu versul uşor şi cu oarecare experienţă la această dată, erà mai puţin încurcat să redeà în chip curgător textul francez, decât să-i urmeze de aproape ideea, în şerpuirea ei subtilă, în bogăţia nuanţelor ei.

N'aş puteà zice că Sion nu ştià bine franţuzeşte. Totuşi e evident că anume versuri le înţelege rău sau le redă ca şì cum le-ar înţelege rău.

Am cercetat traducerea rând cu rând şi am descoperit un destul de mare număr de pasagii, alături cu sensul.

Aşa, de ex. traduce canon [2], ornament la pantaloni, cu tunuri; complexion [3] cu încurcături; des gens qui ne sont point d'ici [4], cu nemernic; în replica lui Alceste [5] înţelege rău de la început până la sfârşit şi încurcându-se în nişte pronume care se raportă la cuvântul „raisons", ajunge să spună că şi Alceste a făcut sonete, pe care le crede mai bune ca ale lui Oronte. Şi, pentru că venì vorba de acest sonet, cele 14 versuri ale lui devin la Sion trei banale strofe de 4 versuri, deşì numirea este menţinută.

Lista pasagiilor rău pricepute s'ar puteà lungì destul de mult [6].

Ceea ce este mai grav încă, e că uneori introduce elemente de la sine, schimbă sensul şi denaturează portretul personagiului făcut de Molière. Aşa Alceste [7] spune lui Oronte, după lectura sonetului, că astfel de poezii: nervele-ţi atacă şi greaţa ţi-o invită, ceea ce, pe lângă că e umplutură, mai e şì trivial. Iar Philinte, la începutul actului IV [8], vorbind de prietenul lui Alceste, ne spune că e „nătâng" şi că vorbeşte „făcând spume" lucruri care nu se găsesc în Molière. Iar ca imaginea acestui Alceste

[1] În prefaţa piesei Horace, tradusă de Sion după Corneille în 1875, el se ocupă pe larg de versificatie. Acolo numeşte el „trachaic" versul de 16 şi 15 silabe, „alexandrin" pe cel de 14 şi 13.

[2] Pag. 32.

[3] Pag. 20.

[4] Pag. 12.

[5] Pag. 26.

[6] Aşa pag. 10. L'ami du genre humain n'est point du tout mon fait= Nu voiu să fiu amicul genului omenesc. Pag. 11, rompre en visière=să rup ori ce raporturi. P. 21. sincère=aspru. P. 25 méchant=trivial. În faimoasa scenă dintre Arsinoé şi Célimène, pag. 58, traduce tocmai contrar. De altfel nu e singurul caz care se întâmplă. Mai găsim acest lucru de multe ori. Pag. 53 Celimena zice: cred că când ai odată. . Pag. 78 à vous prêter la main îţi va da mâna.

[7] Pag. 26.

BDD-A14644 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:00

arţăgos şi rău crescut să fie desăvârşită, el singur ne declară, cevà mai târziu, că „fierbe în el veninul“.[1]

Dar dacă trecem peste aceste defecte, aproape inevitabile ori cărei traduceri, cu toate că limba lui Sion este puţin cam învechită, totuşi se citeşte încă cu plăcere. Textul e urmărit de aproape, versul e vioiu, clar, natural. Experienţa poetică îl servise pe traducător. Dacă lipsa de idei făceà din poeziile sale originale bucăţi cam banale, acum când substanţa îi vine din fondul bogat al lui Molière, şi el trebue numai s'o învestmintezе pe româneşte, o face cu destulă pricepere.

Aşa de ex. după faimoasa scenă în care Celimena face portretele tuturor prietenilor ei absenţi, scenă mult inferioară originalului, şi, trebue să recunoaştem, grozav de greu de redat în altă limbă, avem replica Eliantei, poate tot atât de spirituală, de maliţioasă, de scânteitoare, pe care Sion reuşeşte s'o traducă foarte convenabil.

Amorul nu se închină la legi aşa uşor:[2]
Amanţii tămâiază aceea ce ador;
O palidă, cu crinii de ei e comparată;
O neagră sperioasă, e brună minunată,
O slabă ca scheletul, e trasă prin inel;
O grasă, bucălată, e gingaş bobocel;
Murdara cea greţoasă, de ochi nesuferită,
Ei o numesc gentilă, frumseţe nengrijită;
O naltă, uriaşă, e zână din poveşti;
Pitica, coborîtă din regiuni cereşti;
Orgolioasa poartă pe frunte o cunună;
Vicleana, are spirit; neroada, este bună;
Vorbăreaţa, că are talent de a desfătà;
Cea mută, modestia voeşte a-şi conservà.

In scurt, la începutul secolului XX, operile cele mai importante ale lui Molière erau cunoscute Românilor. Incepând cu „Zgârcitul“ lui Erdeli şi terminând cu „Şcoala Bărbaţilor“ din Biblioteca pentru toţi, comediile lui trecuseră prin multe mâni. Şi dacă traducerile se fac mai rare spre sfârşitul secolului trecut, aceasta ţine de faptul că numărul celor cari il puteau citi în original sporise atât de mult de la introducerea limbei franceze obligatorie în învăţământul secundar, încât traducerile deveneau aproape inutile.

Ca să ştim deci cât se citeà Molière, şi în genere orice carte franceză, nu e destul să consultăm tablourile despre traducerile făcute în acest interval, ci să cercetăm prin librării cătemii, poate zeci de mii de volume din operile lui Molière au fost vândute în ţările române. Atunci numai vom vedeà cât a fost el de răspândit la noi.

G. Opresсu.

[1] Pag. 73

BDD-A14644 © 1921-1922 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 09:16:00